

CAFÉ PARTAGÉ – 12 december 2017 De trend van burgerparticipatie

INTEGRAAL VERSLAG

*Café Partagé is een **lerend netwerk voor middenveldorganisaties**, met maandelijkse sessies van twee uur waarin telkens een ander thema aan bod komt. Het is **geen lezing of vorming, maar een open gesprek** waarbij de vragen, bedenkingen en suggesties van de deelnemers centraal staan. Het doel is vanuit gelijkwaardigheid te luisteren naar en leren van elkaar, maar er worden ook conclusies getrokken waaraan 'de Verenigde Verenigingen' poogt de gepaste opvolging te geven. Een externe moderator leidt het gesprek in goede banen.*

Burgerparticipatie. Met organisaties en pleitbezorgers als de G1000, David Van Reybrouck, burgerkabinetten, burgerbegrotingen en zelfs burgerlijsten is burgerparticipatie officieel een 'trending topic'. Ook wij als middenveldorganisaties worden erdoor getriggerd – want zijn wij niet bij uitstek organisaties die de stem van de burgers willen vertegenwoordigen in de samenleving? Waar sommige middenveldorganisaties in een kramp schieten en concurrentie zien in deze nieuwe trend, willen andere verenigingen wel op de burgerparticipatietrein springen. Maar hoe? Veel organisaties weten nog niet goed wat burgerparticipatie nu precies inhoudt, of wat het zou moeten zijn.

In onze tweede Café Partagé op 12 december 2017 in De Markten gingen we in gesprek over **hoe we daar als organisatie mee kunnen omgaan**: Zet de toegenomen aandacht voor burgerparticipatie jouw rol als middenveldorganisatie onder druk? Op welke manier? Of zie je het veeleer als een kans tot vernieuwing en nieuwe dynamieken? Is er eigenlijk wel een verschil tussen 'burgerparticipatie' en de participatie van burgers via het middenveld? Zoek je als organisatie best naar complementariteit of 'vermom' je je voortaan beter als burgerinitiatief? Ga je je als organisatie (intern) anders organiseren? Waar zit de toegevoegde waarde van burgerparticipatie via jouw organisatie?

Met wie? Eva Van Velzen (Netwerk Bewust Verbruiken) – Lisa Schoupe (De Wakkere Burger) – Katrien Van Kerkhoven (ACV vormingsmedewerker diversiteit) – Lucille Lamaker (Koor & Stem)

Hoe gaan organisaties nu al in dialoog met stakeholders, overheid en anderen?

- De Wakkere Burger is bij uitstek een organisatie die experimenteert met nieuwe vormen van participatie, voorbij de standaard van de (gesloten) structuur van adviesraden. Ideeën als de burgerbegroting en het project "Hallo Politici" worden ondersteund door De Wakkere Burger. De eigen organisatie en koers wordt dan weer bepaald door een gewone raad van bestuur en de medewerkers, al is er wel op voorhand een traject geweest met mensen uit het werkveld, academici, burgers en middenveldorganisaties. Uit dat traject werden de centrale strategische lijnen gehaald.
- Een vakbond communiceert in principe sowieso al breed. Zeker binnen bedrijven wordt niet enkel met ondernemingsraden, maar ook breder gecommuniceerd. In de meeste grote bedrijven loopt dat vanzelf. Mensen op straat aanspreken gebeurt vooral in de context van verkiezingen.

De organisatie probeert de inhoudelijke lijnen wel op deze input af te stemmen, maar dat hangt af van de thema's en reacties. Een reactie als "minder diversiteit!" gaat in tegen de basiswaarden van de organisatie, maar vb. ideeën over de 30 urenweek kunnen wel worden meegenomen. Het is altijd goed om standpunten af te toetsen aan de leefwereld van mensen.

De input levert dan wel misschien geen nieuwe beleidslijnen op, maar kan wel nuttig blijken voor de manier waarop over die thema's gecommuniceerd wordt.

Binnen de vakbond gaan interne discussies vaak over het spanningsveld tussen een wil en een angst voor het meegaan met de trend van burgerparticipatie. Zetten we ons als organisatie niet buitenspel op die manier? Zeker op het niveau van bedrijven speelt die angst: de mensen die een mandaat in de ondernemingsraad hebben, willen dat ook vasthouden (en redeneren dat, omdat ze verkozen zijn, ze hun mening mogen/moeten verkondigen). Dit is een in essentie politiek probleem (van representativiteit). En daar komt dan bij kijken dat als gemandateerde in de ondernemingsraad veel collega's bij je komen met vragen en verzoeken, waar je zelf niet altijd vat op hebt binnen de ondernemingsraad. Dit leidt tot verzuchtingen over de doeltreffendheid van de representatieve democratie versus de burgerdemocratie.

- Koor & Stem heeft burgerparticipatie ondertussen als één van haar strategische doelstellingen opgenomen. Ze willen er graag mee werken (al lijkt het soms wel een verplicht nummertje), maar missen nog de tools om dat te doen. Er zijn dan wel projecten met lokale groepen, maar da's niet noodzakelijk participatief.

Het programma van de federatie wordt bepaald door een bestuur van professionele organisaties, al zijn er ook zo'n 150 vrijwilligers en lokale groepen in elke provincie. De doelstelling om aan burgerparticipatie te doen komt niet noodzakelijk vanuit een vraag van de vrijwilligers (die hebben niet altijd de tijd of zin om participatief te werken). Tegelijk is het gevoel dat er "over ons hoofd" zaken worden beslist wel aanwezig (al heeft dat ook deels te maken met de keuzes van de overheid).

- Netwerk Bewust Verbruiken heeft uiteraard oog voor nieuwe vormen van burgerparticipatie en –empowerment. Aan de hand van initiatieven als Repair Café en de Burgerschool (i.s.m. BBL) probeert dit netwerk mensen te empoweren en te begeleiden met hun eigen ideeën en projecten. Eén van de doelen is inspiratie halen uit elkaar, het gevoel hebben dat je niet alleen bent in het grote veld. Burgers hebben bovendien ook vaak minder tijd en ruimte om hieraan mee te doen, dus daar probeert het netwerk ze ook in te ondersteunen.

Is burgerparticipatie concurrentie voor wat wij willen doen? Of is het net een extra tool dat we als middenveld moeten gebruiken om onze rol als spreekbuis beter te kunnen valoriseren?

- De Wakkere Burger werkt met een academie voor actiegroepen. Een freelance medewerker geeft er vormingen aan burgers die zich engageren en hun stem willen laten klinken, en ondersteunt ze in de manier waarop ze dat kunnen doen (draagvlak verwerven, communicatie ...).
- Deze vraag hangt samen met de twee verschillende uitgangspunten over het middenveld:
 - o Enerzijds is de rol van het middenveld burgers een stem geven, ze daarvoor te coachen en tools aan te bieden.
 - o Anderzijds heeft een middenveldorganisatie ook een eigen plan en probeert ze mensen aan te trekken die haar boodschap mee willen uitdragen.

Onder meer Luc Huyse heeft het in deze context over "procesgeoriënteerde" middenveldorganisaties en "business-georiënteerde", politiserende organisaties.

- De visie van Netwerk Bewust Verbruiken haakt min of meer in op het procesgerichte. In plaats van zelf op de barricaden te staan met een eigen boodschap (en mensen aan te sporen die te ondertekenen en mee te steunen), willen ze mensen die zelf niet participeren in de samenleving het heft in eigen handen laten nemen, en eigen keuzes te laten maken. Dit kan

via beleidsacties (al is dit niet de focus), maar ook vooral door de eigen omgeving anders in te richten.

Het bereiken en empoweren van deze mensen gebeurt grotendeels via communicatie of andere laagdrempelige projecten (zoals een babytheek opzetten).

- De vraag die hierbij opduikt is hoe sterk dit zelfbevestigende netwerken worden. Krijg je niet vooral de ‘believers’ mee in je verhaal? (Vooral, maar niet uitsluitend.) Hoe maak je de dialoog met anderen mogelijk?

Let op voor begripsverwarring!

Er is een verschil tussen (1) instrumentele participatie en (2) fundamentele participatie en co-creatie.

Instrumentele participatie omvat het werven van mensen voor je doelstellingen en met hen hierover in dialoog gaan. Burgerparticipatie is dan een manier om je doelstelling te checken met de ‘grondstroom’ (extern) en met je eigen leden (intern).

Bij **fundamentele participatie en co-creatie** worden de doelstellingen zelf voorwerp van een proces van participatie: je gaat met een groep aan de slag met een wit blad en laat de doelstellingen vanuit dit proces opstijgen.

Dit bevestigt opnieuw wat we de **gelaagdheid van participatie** noemen (zie vb. ook de klassieke participatieladder).

We gaan nogal snel uit van de noodzaak van het middenveld in het realiseren van participatie door de burger. Maar misschien is de overheid wel de meest geschikte (en meest neutrale?) partij om dit te doen?

- In lokale besturen wordt nu al vaker een stuk budget gereserveerd voor keuzes van burgers (cf. de burgerbegroting).
- Naargelang het bestuursniveau wordt inspraak voor burgers minder fundamenteel: op een hoog niveau gaat participatie vb. al meer over principes dan over keuzes voor concrete acties.
- Overheden proberen ook wel om meer mensen dan de ‘hoogopgeleide blanke man’ te betrekken – al gebeurt dit vooral vaak via ... de middenveldorganisaties die hun achterban binnenbrengen.
- Burgerparticipatie kan dus in principe wel samengaan met participatie vanuit het middenveld: waar middenvelders de expertise brengen, kunnen burgers de toetssteen vormen. Zo organiseerde een vakbond vb. al eens een ‘inspraakfeest’ waarbij in alle afdelingen en bedrijven met de leden van de organisatie rond tafel gezeten werd. De standpunten die hieruit kwamen werden vervolgens verwerkt tot een tekst waarop gestemd werd.
- Op zich lijkt dit heel hard op het intern functioneren van een politieke partij.

Burgerparticipatie en participatie via het middenveld zijn geen wederzijds exclusieve dynamieken. **Het blijft een en/en-verhaal:** verenigingen bouwen standpunten op, maar moeten ook met methodieken werken die stem van de burger laten horen.

Dit kan aan de hand van leuke, wervende **communicatie; vorming** van professionals (en het belang van die professionals in termen van het ‘ontzorgen’ van vrijwilligers); het voorzien van een **netwerk**.

Wat is onze unieke inbreng, onze meerwaarde als middenveldorganisaties als participatie-instrument t.a.v. een overheid?

- Het feit dat we mensen verenigen; onze **kwaliteit** en **expertise** rond bepaalde thema's; onze sterke participatie (vb. via adviesraden), wat goed is voor ons draagvlak. We hebben domeinkennis.
- Het middenveld blijft nog steeds nodig om de **brug** te maken tussen burger en overheid. Omdat de overheid nu eenmaal allesomvattend is, valt ze amper te bevatten. Middenveldorganisaties kunnen helpen bij dit 'bevattelijk maken'.
- Input van de Nederlanders in de zaal: het Belgische middenveld kent een veel grotere en meer actieve achterban dan in Nederland het geval is. De Femma's, KVLV's en Neos'en van deze wereld hebben hier veel leden, die zich daar ook levenslang aan verbinden. Er wordt van deze organisaties effectief verwacht dat ze de belangen van hun leden vertegenwoordigen.
- Tegelijk zijn er **toch significant veel mensen die géén echte aansluiting vinden bij een organisatie**. Een verhaal dat de laatste tijd vaak terugkomt is hoe de vakbond als organisatie dan wel heel belangrijk is geweest, maar dat "het nu zo wel goed geweest is". Misschien heeft dat iets te maken met hoe bepaalde thema's zich (steeds) minder tot participatie lijken te lenen? Vb. thema's die een lokaal belevingsniveau overstijgen?
- Hart boven Hard leek wel aansluiting te kunnen vinden bij een bredere groep mensen die normaal gezien zich niet engageert of schaart achter een middenveldorganisatie. Dit was dan ook geframed als een burgerorganisatie (en was dat ook deels), maar ze waren uiteraard wel aangedreven door een groot netwerk aan middenveldorganisaties. Dagen Zonder Vlees lijkt dan meer echt op een burgerinitiatief (dat op termijn zelf uiteraard uitgroeit tot vzw).
- Moeten we er als middenveldorganisaties rouwig om zijn dat dit soort succesvolle bewegingen gezien worden als 'niet van ons'? (Denk vb. ook aan de Repair Cafés.) Dat hangt wat af van je missie. Het feit dat er iets gebeurt, is op zich natuurlijk al een goede zaak. Maar veel middenveldorganisaties (net zoals politieke partijen) halen hun publieke erkenning en steun uit de projecten die ze opzetten – dan is het verbinden van de naam net wel relevant. Al zouden we als middenveldorganisaties best niet te veel in dit politieke spel terecht komen.
Wat wel een opvallende trend lijkt te worden, is hoe initiatieven die niet onder de vlag van een middenveldorganisatie varen, meer respons krijgen – alsof het dan minder 'besmet' is. Moeten middenveldorganisaties onder een 'white label' gaan werken? Dat lijkt wat te sterk.
- **Naargelang de verschillende rollen van het middenveld lijken verschillende gradaties van burgerparticipatie relevant**. Op het niveau van haar dienstverlenende rol is burgerparticipatie minder relevant voor middenveldorganisaties; dat wordt anders wanneer we richting de politiserende rol van verenigingen gaan. Onze ambities wat betreft participatie moeten hoger liggen voor de laatste soort rollen.

Wat is de rol van een verkozen iemand (gemandateerde) versus de burgerparticipatie? Hoe kun je beiden naast elkaar laten bestaan?

- Het lijkt alsof burgerparticipatie wel kan in (middenveld)organisaties voor zover degene die 'macht' heeft bereid is die af te staan. Een verstandig 'politicus' zal ook werken aan draagvlak via participatie.
- Moeten we als organisaties niet meer naar **platformstructuren** gaan, met een open agenda? Waarbij we met participatietools de stemmen van onze achterban en burgers ondersteunen

en versterken? (Voka denkt er alvast zo over.) Door die stemmen sterker aan bod te laten komen, worden we zelf in principe een betere spreekbuis.

- **Hoe dan ook mogen we de representatieve democratie niet helemaal loslaten**, maar ze aanpassen aan de context is dan weer wel aangewezen.
- Een manier waarop dit kan is bijvoorbeeld via de reeks gespreksavonden van ACV Zuid-West-Vlaanderen. Daarbij waren allerlei thema's onderwerp van open debat met gewone leden (en externen?).

Het lijkt alsof er een soort middenveld nog ontbreekt, heel veel sectoren zijn op zoek naar 'horizontalisering' terwijl we gewoon zijn om met verticale, getrapte systemen te werken. Hart boven Hard raakte alvast wel een gevoelige snaar. Zijn er voldoende netwerken tussen middenveldorganisaties?

- Ontmoetingen en samenwerkingen tussen middenveldorganisaties zijn duidelijk belangrijk, en we moeten er misschien nog meer op inzetten. Het gezamenlijk gaan voor doelstellingen en standpunten combineren met methodieken om onze antennes meer open te zetten.
- **Misschien is het middenveld ook te complex voor de 'gewone' burger?** Zouden daarom vb. de meer 'bevattelijke' buurttuintjes meer succes hebben dan landelijke organisaties? De nieuwe generaties lijken alvast meer op zoek te zijn naar eenvoud of minder complexe thematieken en grote verhalen om zich in te engageren.
- Een Hart boven Hard slaagde er wel in om holistisch te werken (en zo veel mensen mee te trekken), maar het middenveld zelf blijft enorm gesectoraliseerd. We zijn te weinig solidair met onderwerpen en zorgen van andere sectoren. Bovendien mogen we **niet vastroesten in onze eigen standpunten** – dat is de snelste manier om niet langer relevant te zijn en geen aansluiting meer te vinden met de leefwereld van burgers.
- We zitten in een tijdperk van **transitie** (dat meestal twee generaties duurt om zich te stabiliseren, cf. Rogier De Langhe). Onder meer digitalisering en steeds snellere communicatie zorgt ervoor dat horizontalisering meer in ons bereik ligt. We moeten daar ook durven mee op de kar te springen. We moeten **onzelf durven vernieuwen**, en op zoek gaan naar de netwerken tussen middenveldorganisaties die burgers kunnen aantrekken en laten participeren. En misschien moeten we ook gewoon meer gaan doen, en minder zeggen wat we doen.
- **Burgerparticipatie is in die zin een goede aanvulling op het klassieke middenveld omdat het aansluit op korter en ad hoc engagement, complementair met het structurele en duurzame karakter van het middenveld.** Het is de kunst om "houd het klein en nabij" te koppelen aan een structureel verhaal; de theorie heeft de kleine praktijk nodig en omgekeerd.
- De moeilijkheid: hoe bewerkstelligen we de omslag naar een nieuwe democratie? Wat kan de rol van de koepel van de koepels van de koepels hierin zijn? Met de Verenigde Verenigingen zouden we hierin misschien meer sturing moeten durven geven.

Conclusies en suggesties voor opvolging: wat hebben we geleerd en wat kunnen we hier als organisaties mee aanvangen?

- Het is nuttig om hier praktijkgericht mee verder te gaan. Zo wil De Wakkere Burger wel meer mensen en burgerinitiatieven met elkaar in contact brengen en de ervaren knelpunten oplijsten. Op basis van de horizontale kennisdeling en de platformfunctie van DWB wil men zo toch proberen politiserend te blijven werken.

- Andere organisaties kunnen zich focussen op het **in de praktijk brengen van de bestaande tools van participatie**. Laat afdelingen met methodieken werken en bekijk hoe het kan werken.
- Horizontaal werken zit niet in het DNA van middenveldorganisaties. Het is daarom nuttig om ook de rollen van onze professionals aan te passen – en dan niet alleen in (mode)woorden (zoals ‘faciliteren’), maar ook in de praktijk. De professionals weten nl. vaak nog niet hoe ze dit in de praktijk moeten brengen.
- Dit onderwerp is duidelijk nog niet uitgeput. De Verenigde Verenigingen gaan na hoe ze met dit verhaal een stap verder kunnen zetten.

Verder over dit onderwerp...

- In het kader van de discussie over de (veranderende) rollen van de middenveldprofessionals heeft CSI Flanders een boeiende paper geschreven over professionalisering van het middenveld en hoe die onder druk komt te staan.
<https://middenveldinnovatie.be/publicaties/spotlightpaper-professionals-het-middenveld-onder-druk>
- Het Nederlandse De Correspondent publiceerde een [interessante podcast](#) over een geriater die twee zorgperspectieven tegenover elkaar zet, nl. het normatieve en het narratieve kader. Waar het normatief kader de regels, procedures en modellen van de geneeskunde omvat, focust het narratief kader op het verhaal van de patiënt. “Het consult wordt zo een ontmoeting, luisteren wordt net zo belangrijk als het zoeken naar een oplossing of het opstellen van een behandelplan.” Dit zorgt volgens de geïnterviewde dat artsen veel betere medische besluiten gaan nemen.

Zelf suggesties voor opvolgmomenten over dit thema? Of voor een ander thema om op een Café Partagé te behandelen? Laat het weten: inge@deverenigingen.be